

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Петя Начева Осенова, професор в СУ „Св. Кл. Охридски“

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност ‘професор’
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2. 1. Филология

(Български език (Съвременен български език))

В конкурса за академичната длъжност ‘професор’, обявен в Държавен вестник, брой 96/17.11.2023 г. и в интернет страницата на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра *Български език* към Филологическия факултет, като кандидат участва доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров от ПУ „Паисий Хилендарски“.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № РД-21-384 от 16.02.2024 год. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘професор’ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Български език (Съвременен български език)), обявен за нуждите на катедра *Български език* към Филологическия факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи **единствен кандидат**:

доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров

Представеният от доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички необходими документи.

Кандидатът е представил списък със следните свои публикации: 4 монографии, 13 научно-приложни издания, 2 автореферата на дисертации, 45 публикации в България и чужбина, един отзив.

В конкурса доц. Куцаров участва със следните свои публикации: 3 монографии и 3 статии.

Приемат се за рецензиране 4 научни труда (1 монография и 3 статии). Не се рецензират 2 монографии, свързани с предходни процедури на защитени дисертации на кандидата за научните степени *доктор* и *доктор на науките*.

Справката за минималните национални изисквания показва, че кандидатът ги покрива напълно по отношение на длъжността „професор“.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Доц. Куцаров завършва българска филология през 1993 г. в ПУ „П. Хилендарски“. През 2000 г. му е присъдена образователната и научна степен „доктор по филология“ (съвременен български език – морфология). През 2010 г. е избран за доцент по съвременен български език към катедра „Български език“. През 2019 г. придобива научната степен „доктор на филологическите науки“.

Доц. Куцаров има и богат административен опит. От 2015 г. до 2019 г. той е изпълнявал длъжността „зам.-декан“ на Филологическия факултет, а от 2019 г. е декан на същия факултет. Освен това той е и ръководител на катедра „Български език“ от 2023 г.

Кандидатът преподава дисциплини, свързани със съвременния български език.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Освен отличен учен и администратор, доц. Куцаров е преподавател с дългогодишен опит. Прави впечатление, че кандидатът има професионален опит и в тестологията – той е автор или съавтор на редица помагала по езикова култура и български език, както и на учебник по български език за медици-чужденци.

Качеството и тематиките на представените научни публикации показват доц. Куцаров като изключително продуктивен и сериозен учен. Педагогически насочените му публикации, споменати по-горе, са доказателство за активността на кандидата в просветителската дейност по отношение на българския език за студенти и кандидат-студенти.

Приносите на доц. Куцаров в научен аспект, свързани с процедурата, са насочени основно към морфологията, но не като изолирано езиково равнище, а в тясна връзка с граматиката.

В обобщен вид и от моя гледна точка тези приноси в рамките на разглежданите публикации по процедурата са следните: а) теоретичен анализ на едно малко изследвано явление в българския език, а именно – вокативът. Въведена е категорията Апелативност, в рамките на която действа вокативът. След загубването на падежната система при имената в българския език вокативът остава някак маргинализиран в полето на морфологичните и

морфосинтактичните явления в българския език. Затова смятам този принос за изключително ценен за българската езиковедска наука (монографията); б) преразглеждане на учението за частите на речта (трите приложени статии). Доц. Куцаров отдавна насочва вниманието си към проблемни въпроси в морфологията и винаги предлага свой собствен, оригинален и добре аргументиран подход. Така той преразглежда класа на числителните имена, прилагайки подход, подобен на този при местоименията. В резултат на това този клас се разделя на три подтипа по своята функция: числителни, съществителни и прилагателни имена. В статията си за концепцията на Шчерба за класовете думи в руски кандидатът представя основни отправни точки за прилагане на нов подход към тях. Макар че смята поставените там критерии за подходящи, доц. Куцаров не спестява и критичните си бележки към непоследователното прилагане на тези критерии. Свързана с тази статията е и последната публикация, приложена по процедурата, а именно за представянето на частите на речта (класовете думи) в Академичната граматика на руския език от 1982 г. Кандидатът акцентира най-вече на подходите, възприети в тази граматика, които се различават от традиционните виждания. Това показва гъвкавостта на доц. Куцаров към моделирането на езиковите явления – нещо, което е много важно за един изследовател в съвременния свят на бързо развиващи се наука, език и информационни технологии.

Доц. Куцаров е представил 13 цитирания на свои трудове, които са напълно достатъчно, а даже и надхвърлят показателите за цитирания в НАЦИД за професор. Това показва, че научните разработки на кандидатката са изключително добре приети от българската научна общност и следователно допринасят за развитието на съвременните научни идеи.

Тъй като кандидатът е представил монографията *Куцаров, Константин: Теоретични аспекти на звателната форма. Морфологична категория апелативност. Пловдив: Университетско издателство "Паусий Хилендарски", 2024, с. 137. ISBN 978-619-202-931-9* по процедурата за професор, ще обърна по-детайлно внимание на нея.

Книгата се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и списък на ексцерпирани източници. Библиографията включва над 70 източници, а ексцерпирани произведения са над 25. В **Увода** кандидатът е представил мотивацията си за избора на темата, както и задачите, които си е поставил. Целта на работата е да представи вокатива като самостоятелна морфологична категория и като непадежна грамема. Авторът е обобщил накратко и съдържанието на отделните глави.

Първа глава „Звателните форми през старобългарския и среднобългарския езиков период“ проследява развитието на формите в посочените периоди. Още тук доц. Куцаров потвърждава

своята позиция за това, че съществителните имена не са маркирани със звателност, а е налице неутрализация, при която по-малко маркираната форма (номинатив, обща форма) се използва вместо по-маркираната (вокатив) в рамките на една и съща морфологична категория. Отразени са тенденциите към аналитизъм от старобългарския период към среднобългарския, като са дискутирани особеностите на вокатива. Направен е извод, че звателните форми се запазват и до днес в някаква степен, но на промяна подлежат тяхната функция и форма. Много важна констатация е също и тази, че звателните форми имат собствен развой, който не е в синхрон с разпадането на падежната система. Затова доц. Куцаров смята, че „граматикализираната звателност не е част от природата на граматичната категория падеж“ (16 стр.). Интересно е предположението, че поради използването на гласните О, Е, и У във вокатива в среден род няма специални завършеци за тази категория.

Втора глава „Представяне на българските звателни форми във възрожденските граматики“ продължава с диахронния поглед към звателната форма в български. Дискутирани са представянията на звателните форми в граматиките на Н. Рилски, Ю. Венелин, Н. Бозвели и Е. Васкидович, Хр. Павлович, Ив. Богоров, Е. Ригс, Й. Груев, Т. Хрулев, Г. Миркович, Д. Манчов, С. Радулов, Д. Войников, Ив. Момчилов, Н. Първанов и др. Кандидатът намира доказателства за различността на вокатива от падежите в някои от разглеждани граматики, а докато в други е регистриран традиционният подход на звателната форма като падеж.

Трета глава „Звателните форми в новобългарските системни граматики и в някои монографични проучвания“ продължава да представя чрез критичен анализ вижданията за звателните форми в по-ново време. Сред разгледаните трудове са тези на П. Калканджиев, Ст. Младенов, Ст. Попвасилев, Н. Костов, А. Теодоров-Балан, Д. Попов, Л. Андрейчин, К. Попов, К. Мирчев, Ив. Дуриданов, Ив. Леков, Ст. Стоянов, Св. Иванчев, Ю. Маслов, Р. Ницолова, П. Пашов, Ст. Георгиев, Хр. Първев, М. Янакиев, И. Гаравалова, Ив. Куцаров и др. Например К. Попов разглежда звателната форма като средство за обръщение, а не като синтактично отношение (стр. 85).

Четвърта глава „Категориален статус на звателната форма. Морфологична категория апелативност“ съдържа теоретичните постановки на доц. Куцаров по отношение на звателните форми в българския език. На пръв поглед изглежда, че монографията обхваща три глави с преглед на литературата и само една теоретична, но в действителност кандидатът представя критичен анализ във всички глави на книгата, като коректно посочва аргументи в полза на своето схващане или липсата на такива. Освен това навсякъде анализът на вокатива е в тясна връзка с категориите склонение и падеж, с цел вокативът да се разграничи от падежа.

В тази глава доц. Куцарова прави следните изводи: вокативът продължава да бъде действаща грамема в съвременния български език; вокативът има непадежен характер и следователно трябва да бъде изведен извън категорията падеж.

Кандидатът нееднократно подчертава, че първа И. Гаравалова обособява вокатива като отделна граматическа категория (стр. 112). Надграждайки над съществуващите постановки, той предлага създаването на категория Апелативност, в която формално-семантично да се противопоставят две грамеми: незвателност и звателност. Маркирана е втората грамема. Отбелязва се близостта на Апелативността с Императива, като се отчита ролята на българските езиковеди, регистрирали тази близост (като Кр. Чакърва например). Така вокативът е обоснован като чисто морфологична, а не синтактично ориентирана категория, както е падежът. В същото време кандидатът коментира и синтактичното поведение на вокатива в изречението, особено във връзка с повелителните, желателните и подбудителните изречения. Макар че силната редуцираност на вокатива е отбелязан надлежно, доц. Куцаров описва съвременните форми, като дава и конкурентните им общи форми. Много важна бележка е това, че "не трябва да се слага знак на равенство между незвателната грамема и номинативната грамема (именителен падеж)", тъй като това са грамеми от две различни категории. Разгледани са отношенията на тази категория към другите категории като число, определеност/неопределеност. Категорията е анализирана както при съществителните, така и при прилагателните имена.

Заклучението обобщава трактовките на кандидата, представени по-подробно в монографията. Авторът заключава, че макар вокативът да е жива категория, той е доста редуциран формално поради спецификите на диахронния си развой. Интересно е, че звателността винаги се е разглеждала заедно с падежите, поради което често е попадала като част от тази категория.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Всички представени за рецензиране публикации отразяват личния принос на доц. Куцаров. Представените публикации са единствено и само авторски. Описът на приносите е коректен и напълно отговаря на представената научна продукция.

4. Критични забележки и препоръки

Моите препоръки са по-скоро по посока на бъдещата работа на кандидата. Интересно би било да се изследва категорията Апелативност в контрастивен контекст с тази категория в други езици. Също така направените наблюдения могат да се разширят и към синтактичното и прагматичното поведение на вокатива. В моя статия в съавторство от 2002 г. "Bulgarian

Vocative within HPSG framework"¹ съм се опитала да очертая връзката между вокатива и изречението. Там показвам, че вокативът е синтактично-прагматичен адюнкт, който или има само апелативна функция към цялото изказване, или допълнително има референтни връзки с части от изречението - подлог, определение и т.н. Но отворен е оставен въпросът за моделиране на общите форми, които имат вокативна функция. Мисля, че изследванията на доц. Куцаров допринасят за осветляването на вокатива на всички езикови равнища в тяхната взаимовръзка.

6. Лични впечатления

Познавам доц. Куцаров като отличен морфолог и граматик със собствена позиция по редица езиковедски въпроси. Разработките му са приноси и задълбочени. Познавам го също така и като отличен администратор и преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски“. Били сме заедно в жури в езиковедската секция на Годишната конференция за студенти и докторанти в гр. Пловдив. Доц. Куцаров е колега с професионално отношение към науката, преподавателската и административната дейност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. Куцаров, отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчен брой научни трудове за заемане на академичната длъжност „професор“. Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на доц. Куцаров е несъмнена.

Постигнатите от кандидата резултати в учебната и научно-изследователската дейност напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да избере доц. Куцаров на академичната длъжност ‘професор’ в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление 2.1 Филология (Български език (Съвременен български език)).

---

¹ https://www.researchgate.net/publication/2588381_Bulgarian_Vocative_within_HPSG_framework#fullTextFileContent

09.04.2024 г.
(ак. дл. н. ст. име фамилия)

Рецензент: проф. д-р Петя Осенова